

Fizički i metafizički um – opcija prevladavanja na putu prema misteriju

Nenad Malović¹

Odnos vjerovanja i znanja (čak i u okviru teologije), vjere i uma, te teologije i prirodoslovnih znanosti i danas ne prestaje pokretati ljudski duh u potrazi za istinom. Kad je riječ o istini, prema njoj ne postoji samo jedan put (metoda) kojim bi trebalo ići, kao što ne postoje ni putovi kojim se ne bi smjelo ići. Naime, ako je čovjeku doista stalo do cjelovite spoznaje (istine) o sebi i svijetu, onda mu intelektualna čestitost zabranjuje bilo kakvu redukciju putova spoznaje. U isto vrijeme svijest o, u najmanju ruku povijesnoj, ograničenosti (uvjeta) mogućnosti spoznaje može stvoriti nelagodu i potrebu za pokazivanjem samouvjerenosti bez pokrića. Povijest čovjekova traganja za istinom pokazuje da su, kad je riječ o odnosu teologije i prirodoslovnih znanosti, obje strane u međusobnom natjecanju, a pogotovo u sukobu vukle pogrešne poteze, koji ipak nisu služili istini, nego drugim, u tom trenutku aktualnim, ciljevima. Trebalo je vremena dok se s obje strane nije shvatilo da je jedini put – put dijaloga i zajedništva. Premda situacija pod tim vidom ni danas nije obostrano proporcionalna, sve je više sugovornika s obje strane koji su spremni napustiti samouvjerenost vlastite struke i poslušati što to želi reći onaj s druge strane. S jedne strane, »fizički um«, tj. čovjek mjeritelj, koji mjeru svijetu uzima prema vlastitoj mjeri (*homo mensura*) u svojem traganju nailazi, kako sada stvari stoje, na dva misterija, koji su, čini se, u konačnici nemjerljivi: čovjek i svemir. S druge strane, »metafizički um«, tj. čovjek koji nastoji »mišlju i riječima izmjeriti nemjerljivo« (također *homo mensura*) stoji pred misterijem skrivenog Boga. Obojica se, i to ne samo u epistemičkom smislu, nalaze u istoj situaciji, premda se obojici treba priznati izuzetan napre-

¹ Sveučilište u Zagrebu Katolički bogoslovni fakultet.

dak u otkrivanju (dijelova) istine. Ipak, svako povećanje znanja paradoksalno prati povećanje neznanja, tj. rađanje novih pitanja koja traže odgovore, što zbog unutarnje logike određene znanosti, što zbog povijesnih okolnosti.

Bez namjere uspoređivanja zasluga bilo koje vrste uma, pri čemu bismo, ovisno o postavljenim kriterijima, dobili različite, čak suprotne rezultate, što bi posljedično samo pojačalo obostran osjećaj konkurentnosti, radije zagovarano opciju prevladavanja. Ono što u toj opciji treba biti prevladano nije suprotna strana, nego vlastita intelektualna oholost i vjernička preuzetost (oboje je moguće u istoj osobi).

U doba pokazivanja moći i proglašavanja pobjednika ljudi uma (u prvom redu akademska zajednica) pozvani su svjedočiti da u svjetskom nadmetanju nije važna pobjeda u odnosu na (naizgled) nasuprot postavljenju stranu, nego je važna zajednička pobjeda ljudskosti na zajedničkom putu uvijek novog otkrivanja stvarnosti i istine. Za to su nužne intelektualna otvorenost i poniznost. Prirodnoznanstvenik, svim dostignućima usprkos, treba sačuvati stav da stoji pred misterijem čovjeka i svemira, a teolog (i filozof) od njega može učiti stav poniznosti kad »u svom poslu« stoji pred misterijem Boga. Upravo taj zajednički stav pred misterijem može čovjeku pomoći otvoriti oči da bilo čija pobjeda – jer se tiče misterija čovjeka – može biti samo Pirova pobjeda.

U duhu takvog intelektualno poniznog, otvorenog i dijaloškog pristupa Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu posvetio je svoj XIX. *Dies theologicus* temi odnosa filozofije, teologije i neuroznanosti. Ovaj svezak donosi radove filozofa Saše Horvata i teologa Tončija Matulića. Premda tekst neuroznanstvenika Miloša Judaša, nažalost, nije dio ovoga sveska, njegovo sudjelovanje izlaganjem i doprinos u raspravi potvrđuju da su zajedničko traženje istine »različitih umova« i prevladavanje međusobnih nesporazuma ne samo mogući nego i zbiljski.